

Sygn. akt I.Ca 348/19

POSTANOWIENIE

Dnia 15 października 2019 roku

Sąd Okręgowy w Suwałkach I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSO Aneta Ineza Sztukowska
Sędziowie:	SSO Małgorzata Szostak-Szydłowska (spr.) SSO Elżbieta Iwona Cembrowicz
Protokolant:	st. sekr. sąd. Ewa Andryszczyk

po rozpoznaniu w dniu 9 października 2019 roku w Suwałkach

na rozprawie

sprawy z wniosku **U. S.**

z udziałem **A. S. (1), G. S., E. B., A. S. (2), A. S. (3), K. N., K. O. i H. Z.**

o podział majątku wspólnego i dział spadku

na skutek apelacji wnioskodawczyni U. S. i uczestników postępowania A. S. (1) i G. S. od postanowienia Sądu Rejonowego w Elku z dnia 8 lipca 2019 r., sygn. akt I Ns 471/16

p o s t a n a w i a:

uchylić zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę Sądowi Rejonowemu w Elku do ponownego rozpoznania pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

SSO Małgorzata Szostak-Szydłowska SSO Aneta Ineza Sztukowska SSO Elżbieta Iwona Cembrowicz

Sygn. akt I Ca 348/19

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni U. S. oraz uczestnicy postępowania G. S. i A. S. (1) wnieśli o zniesienie współwłasności nieruchomości położonych w miejscowościach S. i K., gm. G., dla których Sąd Rejonowy w Grajewie prowadzi księgę wieczystą o nr (...), oznaczonych numerami geodezyjnymi:

- a) 534 o pow. 0,81 ha,
- b) 727 o pow. 1,95 ha,
- c) 815 o pow. 1,54 ha,
- d) 27 o pow. 0,11 ha,

e) 115 o pow. 2,48 ha,

f) 276 o pow. 0,20 ha,

g) 150 o pow. 1,47 ha

wchodzących w skład majątku wspólnego K. O. i następców prawnych zmarłego dnia 16 listopada 2014 roku R. S. w osobach uczestników postępowania: G. S., U. S., A. S. (1), E. B., A. S. (3), A. S. (2) i K. N.

oraz zniesienie współwłasności lokalu mieszkalnego o pow. 49,46 m² położonego w G. na Os. (...), dla którego Sąd Rejonowy w Grajewie V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą nr (...) i garażu o pow. 15 m² położonego w G. na Os. (...), stanowiących majątek dorobkowy zmarłego R. S. z jego drugą żoną G. S.,

a także zniesienie współwłasności nieruchomości położonej w K., gm. G., składającej się z działek oznaczonych numerami geodezyjnymi:

a) 10 o pow. 1,45 ha,

b) 65 o pow. 3,07 ha,

c) 84 o pow. 3,28 ha,

d) 142 o pow. 0,23 ha,

e) 226 o pow. 0,32 ha,

f) 271 o pow. 6,55 ha,

g) 141 o pow. 0,18 ha, dla której Sąd Rejonowy w Grajewie prowadzi księgę wieczystą o nr (...),

h) 110 o pow. 0,46 ha, zabudowanej, nieposiadającej urzędzonej księgi wieczystej, które to nieruchomości stanowią majątek wspólny H. Z. w 1/3 części oraz następców prawnych zmarłego R. S. w 2/3 części z tytułu dziedziczenia po ich zmarłych rodzicach F. i B. S., a następnie po zmarłych braciach K. S. i T. S..

Precyzując swoje stanowisko pismem z dnia 23 października 2017 roku wnioskodawczyni U. S. oraz uczestnicy postępowania G. S. i A. S. (1) domagali się przyznania im nieruchomości oznaczonych nr: (...), zaś A. S. (3), A. S. (2), K. N., E. B. - nieruchomości oznaczonych nr: (...), H. Z. - nieruchomości oznaczonych nr: (...), K. O. natomiast - nieruchomości oznaczonych nr: (...)ze splatami na rzecz: G. S. kwoty 21.500 zł oraz U. S. i A. S. (1) kwot po 10.750 zł oraz przyznania G. S. lokalu mieszkalnego położonego na Os. (...) w G. i garażu ze splatami na rzecz: A. S. (3), K. N., A. S. (2), E. B. w kwotach po 8.000 zł.

Uczestnicy postępowania A. S. (3), E. B., A. S. (2), K. N., K. O. kwestionowali wskazaną we wniosku wartość nieruchomości i początkowo wnosili o zniesienie współwłasności poprzez przydzielenie części nieruchomości na ich rzecz i rozliczenie nakładów uczestniczki K. O. na wspólną nieruchomość i na poczet ewentualnej splaty, a także rozliczenie kosztów pogrzebu R. S. w USA poniesionych przez uczestników postępowania w wysokości 42.662,66 zł, lecz precyzując swoje stanowisko (k. 309) przychylali się do wniosku o przyznanie A. S. (3), A. S. (2), K. N., E. B. nieruchomości oznaczonych numerami 110 i 226, H. Z. - nieruchomości oznaczonych nr: (...)oraz lokalu mieszkalnego i garażu na rzecz G. S., jednakże wnieśli o przyznanie A. S. (3), A. S. (2), K. N., E. B. także działek nr: (...), a ponadto - żądając przyznania K. O. - nieruchomości oznaczonych nr: (...) - podnosili, że żądanie od niej splaty przez wnioskodawczynię U. S. i uczestników postępowania G. S. i A. S. (1) jest nadużyciem prawa (art. 5 k.c.), gdyż jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, ponieważ był to majątek małżonków R. S. i K. O. i wnioskodawczyni i ww. uczestnicy postępowania ww. nie interesowali się tymi nieruchomościami przez 30 lat, ewentualnie wnieśli o przyznanie na współwłasność wnioskodawczyni i uczestnikom G. S. i A. S. (1) działki nr (...).

W toku postępowania wnioskodawczyni U. S. i uczestnicy A. S. (1) i G. S. kwestionowali roszczenia uczestników postępowania z tytułu kosztów pogrzebu R. S. i żądali rozliczenia kosztów pogrzebu w kwocie 6.695 zł poniesionych przez uczestniczkę postępowania G. S..

Uczestniczka H. Z. początkowo wносиła o zniesienie współwłasności poprzez zasądzenie na jej rzecz spłaty w wysokości należnego jej udziału, następnie (k. 442v., 446v.) wносиła o przyznanie na jej własność działek nr: (...).

Ostatecznie wnioskodawczyni U. S. i uczestnicy A. S. (1) i G. S. oraz A. S. (3), E. B., A. S. (2), K. N., K. O. nie wnosili o zasądzenie spłat i dopłat, ani też o rozliczenie poniesionych kosztów pogrzebu R. S.. Różnili się jednak w zakresie proponowanego sposobu podziału:

Uczestnicy A. S. (3), E. B., A. S. (2), K. N., K. O. zaproponowali podział majątku w naturze w następujący sposób: H. Z. miałyby otrzymać działki nr: (...); G. S., A. S. (1) i U. S. działkę nr (...) oraz mieszkanie i garaż; A. S. (3), K. N., A. S. (2) i E. B. działki nr: (...); K. O. działki nr: (...).

Uczestnik A. S. (1) i wnioskodawczyni U. S. zatem zaproponowali, aby: mieszkanie i garaż przypadły G. S.; działki nr: (...) - K. O. bez spłat i dopłat. Wnieśli zarazem o przyznanie dla nich działek nr: (...), zaś co do pozostałych działek podtrzymali swoje stanowisko zgodnie z pierwotnym wnioskiem.

Postanowieniem z dnia 08 lipca 2019 roku w sprawie sygn. akt I Ns 471/16 Sąd Rejonowy w Ełku:

I. dokonał podziału majątku wspólnego R. S. i G. S. oraz działu spadku po R. S., w skład których wchodzi:

1. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego położonego w G. na Os. (...) o pow. 49,46 m² opisane w księdze wieczystej nr (...) prowadzonej przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Grajewie o wartości 111.000 zł,
2. spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu niemieszkalnego w postaci garażu położonego w G. na Os. (...) przy budynku nr (...) o pow. 15,39 m² o wartości 17.000 zł,

- w ten sposób, że przyznał opisany wyżej majątek o wartości łącznej 128.000 zł G. S.;

II. dokonał działu spadku po F. S., B. S., K. S., T. S. i R. S., w skład których wchodzi:

1. nieruchomość zabudowana stanowiąca działkę gruntu nr geodezyjny (...) położona w K., gm. G. o pow. 0,4600 ha nie mająca urządzonej księgi wieczystej o wartości 143.000 zł,
2. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę gruntu nr geodezyjny (...) położona w K., gm. G. o pow. 0,1800 ha nr księgi wieczystej (...) prowadzonej przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Grajewie o wartości 12.000 zł,
3. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę gruntu nr geodezyjny (...) położona w K., gm. G. o pow. 0,2300 ha nie mająca urządzonej księgi wieczystej o wartości 14.000 zł,

- w ten sposób, że opisane wyżej nieruchomości o wartości łącznej 169.000 zł przyznał na wyłączną własność: E. B., K. N., A. S. (3) i A. S. (2) w 1/4 części na rzecz każdej z tych osób;

III. dokonał podziału majątku wspólnego K. O. i R. S. oraz działu spadku po R. S., w skład których wchodzi:

1. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w K., gm. G. o pow. 0,1100 ha opisana w księdze wieczystej nr (...) prowadzonej przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Grajewie o wartości 3.000 zł,

2. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w K., gm. G. o pow. 2,4800 ha opisana w księdze wieczystej nr (...) prowadzonej przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Grajewie o wartości 68.000 zł,

3. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w K., gm. G. o pow. 0,2000 ha opisana w księdze wieczystej nr (...) prowadzonej przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Grajewie o wartości 5.000 zł,

- w ten sposób, że opisany wyżej majątek o wartości łącznej 76.000 zł przyznał K. O.;

IV. dokonał działu spadku po F. S., B. S., K. S., T. S. i R. S., w skład których wchodzi nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w K., gm. G. o pow. 6,5500 ha nie mająca urządzonej księgi wieczystej o wartości 125.000 zł w ten sposób, że przyznał tę nieruchomość na współwłasność: U. S., G. S. i A. S. (1) w 1/3 części na rzecz każdej z tych osób;

V. dokonał działu spadku po F. S., B. S., K. S., T. S. i R. S., w skład których wchodzi:

1. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w K., gm. G. o pow. 1,4500 ha nie mająca urządzonej księgi wieczystej o wartości 30.000 zł,

2. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w K., gm. G. o pow. 3,0700 ha nie mająca urządzonej księgi wieczystej o wartości 65.000 zł,

3. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w K., gm. G. o pow. 3,2800 ha nie mająca urządzonej księgi wieczystej o wartości 69.000 zł,

4. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w K., gm. G. o powierzchni 0,3200 ha nie mająca urządzonej księgi wieczystej o wartości 8.000 zł,

- w ten sposób, że działkę opisaną wyżej w pkt 1 o wartości 30.000 zł przyznał E. B., K. N., A. S. (3) i A. S. (2) w 1/4 części na rzecz każdej z tych osób, natomiast działki opisane powyżej w pkt 2, 3 i 4 o wartości łącznej 142.000 zł przyznał H. Z.;

VI. dokonał podziału majątku wspólnego R. S. i K. O. oraz działu spadku po R. S., w skład których wchodzi:

1. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w K., gm. G. o pow. 1,4700 ha nie mająca urządzonej księgi wieczystej o wartości 43.000 zł,

2. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w miejscowości S., gm. G. o pow. 0,8100 ha opisana w księdze wieczystej nr (...) prowadzonej przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Grajewie o wartości 10.000 zł,

3. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w miejscowości S., gm. G. o pow. 1,9500 ha opisana w księdze wieczystej nr (...) prowadzonej przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Grajewie o wartości 24.000 zł,

4. nieruchomość niezabudowana stanowiąca działkę nr (...) położona w miejscowości S., gm. G. o pow. 1,5400 ha opisana w księdze wieczystej nr (...) prowadzonej przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Grajewie o wartości 19.000 zł,

- w ten sposób, że opisane wyżej nieruchomości o wartości łącznej 96.000 zł przyznał K. O.;

VII. wartość przedmiotu postępowania ustalił na kwotę 766.000 zł;

VIII. nie obciążał stron postępowania brakującymi kosztami sądowymi;

IX. ustalił, że pozostałe koszty niniejszego postępowania ponoszą zainteresowani stosownie do swego udziału w sprawie.

Z ustaleń Sądu Rejonowego w Elku wynikało, że R. S. zmarł w dniu 16 listopada 2014 roku. Przed Sądem Rejonowym w Grajewie toczyło się postępowanie o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłym. Okazało się jednak, iż R. S. mimo rozvodu z poprzednią żoną K. O. nie dokonał podziału majątku wspólnego. Także po przeprowadzonych postępowaniach stwierdzenia nabycia spadku po B. S. i F. S. (rodzicach R. S.) oraz po K. S. i T. S. (braciach R. S.) - nie dokonano ich podziału. Wobec powyższego Sąd Rejonowy w Elku orzekł o podziale majątku wspólnego R. S. i K. O., dziale spadku po F. S., B. S., K. S., T. S., podziale majątku wspólnego R. S. i G. S. i dziale spadku po R. S..

Sąd Rejonowy ustalił, iż dzieci R. S. to: U. S., A. S. (1), A. S. (3), E. B., A. S. (2), K. N.. Natomiast H. Z. jest siostrą R. S., której dotyczą działy spadku po rodzicach i braciach (F. S., B. S., K. S., T. S.). Sąd Rejonowy wskazał, iż udziały stron wynikają z dziedziczenia po wskazanych osobach oraz wspólności majątkowej. Nadmienił, że zainteresowani początkowo domagali się rozliczenia nakładów na majątek spadkowy oraz kosztów pogrzebu spadkodawcy R. S., ale na późniejszym etapie postępowania z tego zrezygnowali.

Sąd Rejonowy wskazał, że wartość poszczególnych nieruchomości określił zgodnie z opinią biegłego z zakresu szacowania nieruchomości P. M., którą ostatecznie zainteresowani zaakceptowali. Zazaczył, iż co do zasady spadek w postaci nieruchomości powinien zostać podzielony w naturze i takiego też podziału dokonał, przy czym uwzględnił udziały stron w majątku objętym podziałem, a także to, iż niecelowe jest rozdzielanie kompleksów nieruchomości składających się z poszczególnych działek stanowiących jedność, na co wskazuje też opinia biegłego z zakresu szacowania nieruchomości. W ocenie Sądu Rejonowego, z tego powodu sporne działki nr: (...) należało przyznać uczestnikom postępowania A. S. (3), E. B., A. S. (2) i K. N. na współwłasność.

Sąd Rejonowy w Elku jako podstawę prawną swojego rozstrzygnięcia wskazał na art. 686 k.p.c. w zw. z art. 567 k.p.c. oraz art. 212 k.c., a o kosztach postępowania orzekł na mocy art. 520 § 1 k.p.c. i art. 113 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Apelację od powyższego postanowienia w zakresie pkt II i V wnieśli uczestnicy postępowania: A. S. (1), U. S. i G. S., zarzucając mu:

1. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 212 k.c. w związku z art. 1035 k.c. poprzez nierówny podział majątku, a mianowicie przyznanie A. S. (3), A. S. (2), E. B., K. N. nieruchomości o łącznej wartości 199.000 zł, H. Z. nieruchomości o łącznej wartości 142.000 zł oraz U. S., G. S. i A. S. (1) nieruchomości o wartości 125.000 zł,
2. naruszenie prawa procesowego, tj. art. 233 k.p.c. poprzez dowolną a nie swobodną ocenę dowodów i przyznanie: A. S. (3), A. S. (2), E. B., K. N. nieruchomości o 74.000 zł większej wartości w stosunku do U. S. oraz A. i G. S., a zatem niesprawiedliwy i niczym nieuzasadniony podział z pokrzywdzeniem pozostałych stron,
3. naruszenie prawa procesowego, tj. art. 328 k.p.c. poprzez brak wskazania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, albowiem twierdzenie, że przydzielenie nieruchomości o większej wartości jednemu uczestnikowi z pokrzywdzeniem innych jest mija się z logiką i podstawami matematycznymi,
4. naruszenie prawa procesowego, tj. art. 158 k.p.c., albowiem ostatnie 4 rozprawy mają podwójne protokoły.

Wskazując na powyższe zarzuty ww. apelujący wnieśli o: zmianę zaskarżonego postanowienia i przydzielenie G. S., U. S., A. S. (1) działek oznaczonych nr: (...) na współwłasność; ewentualnie uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania ze względu na nierozpoznanie przez Sąd pierwszej instancji istoty sprawy.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Zainicjowana apelacją instancyjna kontrola zaskarżonego postanowienia doprowadziła do jego uchylecia w całości i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Elku.

Po pierwsze, zarzucane przez skarżących w niniejszej sprawie wadliwości w zakresie sprzecznego z wnioskami zainteresowanych sposobu podziału poszczególnych przedmiotów wchodzących w skład spadku po R. S. i spadku po je go rodzicach i braciach oraz w skład majątku wspólnego zmarłego i uczestniczek postępowania K. O. i G. S. rzutowały na ocenę prawidłowości całego postanowienia działowego. Przypomnieć bowiem trzeba, że wnioskodawca nie musi wskazywać sposobu dokonania działu, gdyż postępowanie, w którym dochodzi do sądowego działu spadku, podziału majątku czy zniesienia współwłasności, nie opiera się na zasadzie dyspozycyjności, lecz oficjalności, co sprawia, że sądu nie wiążą wnioski ani wnioskodawcy, ani innych uczestników postępowania. Postępowanie wszczęte co prawda na wniosek osoby zainteresowanej, lecz prowadzone jest przez sąd z urzędu, a przedmiotem postępowania nie jest roszczenie, lecz żądanie ukształtowania prawa. Istota działu w naturze polega na tym, że przedmiot działu podlega rozczłonkowaniu na odrębne schedy lub rzeczy, które przypadają na własność poszczególnym spadkobiercom lub współwłaścicielom. Nie chodzi tu zatem o zaspokojenie roszczenia bądź dochodzenia prawa w znaczeniu tym, które aktualne jest w procesie o świadczenie. W wyniku bowiem działu nikt nie zyskuje więcej praw niż miał, a osiąga tylko wydzielenie swoich praw, które przed działem służyły mu niepodzielnie wraz z innymi osobami. W postępowaniu takim chodzi więc o to, aby przy uwzględnieniu słusznych żądań zainteresowanych każdy z nich uzyskał przedmiot, prawo lub spłatę odpowiadające jego dotychczasowemu udziałowi. Dlatego też postanowienia działowe są tak konstruowane, że jego poszczególne rozstrzygnięcia są wzajemnie zależne i wzajemnie uwarunkowane. Pozostają więc one w ścisłym związku i co do zasady wadliwość jednego z tych orzeczeń pociąga za sobą konieczność uchylecia postanowienia działowego w całości. Konieczna jest bowiem ocena z punktu widzenia całości działu, a nie jego fragmentu. Dlatego też przepisy art. 378 § 1 k.p.c. i art. 384 k.p.c. w postępowaniu nieprocesowym mają zastosowanie tylko w sposób odpowiedni (art. 13 § 2 k.p.c.), a zaskarżenie jednego z kilku orzeczeń składających się na postanowienie działowe skutkuje kontrolą instancyjną całości postanowienia.

Po drugie, podkreślić należy, iż Sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżone orzeczenie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania, gdy wydanie orzeczenia wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości lub gdy nie rozpoznano istoty sprawy (art. 386 § 4 k.p.c.). Nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. zachodzi wskutek niewyjaśnienia i pozostawienia poza oceną okoliczności faktycznych, stanowiących przesłanki zastosowanej normy prawa materialnego, będącego podstawą roszczenia. Zasadniczo Sąd drugiej instancji może samodzielnie prowadzić postępowanie dowodowe i orzekać merytorycznie na podstawie ustalonego przez siebie stanu faktycznego. Taka możliwość choć jest ustawowo dopuszczalna, to powinna być stosowana sporadycznie, gdyż następuje wtedy ograniczenie merytorycznego rozpoznania sprawy do jednej instancji. Dlatego, jak podkreślono także w doktrynie, nie może wówczas istnieć nawet małe ryzyko wydania nietrafnego wyroku (por. m.in. M. Fruchs, Nowe zasady postępowania apelacyjnego wedle Kpc a praktyka małopolska, Gł. Pr. 1934, s. 235). Rozpoznanie sprawy w postępowaniu apelacyjnym nie może prowadzić do zastępowania orzeczenia sądu pierwszej instancji własnym orzeczeniem i sytuacji, w których sąd drugiej instancji orzekałby jako jedyna instancja.

Po trzecie, istotą sprawy o dział spadku jest ustalenie składu i wartości spadku ulegającego podziałowi oraz dokonanie rozliczenia całości stosunków majątkowych pomiędzy spadkobiercami. Sąd z urzędu ustala jakie składniki wchodzi w skład majątku i ich wartość (art. 684 k.p.c.). W myśl art. 689 k.p.c., jeżeli cały majątek spadkowy lub poszczególne rzeczy wchodzące w jego skład stanowią współwłasność z innego tytułu niż dziedziczenie, dział spadku i zniesienie współwłasności mogą być połączone w jednym postępowaniu. Powyższe oznacza, iż w toku postępowania działowego konieczne jednoczesne przeprowadzenie postępowania o podział majątku wspólnego. Z kolei z art. 510 § 1 i 2 k.p.c. wynika, że Sąd prowadzący postępowanie nieprocesowe ma obowiązek ustalić i rozważyć czyich praw dotyczy jego wynik, a zatem - na gruncie sprawy o dział spadku - ma obowiązek na podstawie stwierdzenia nabycia spadku - ustalić krąg spadkobierców i ich udziały w spadku.

W niniejszej sprawie Sąd Rejonowy orzekał opierając się na stanowiskach zainteresowanych, które jednak nawet ostatecznie nie były w pełni zbieżne i nie doprowadziły do wypracowania zgodnego wniosku co do sposobu działu

spadku i podziału majątków wspólnych, a w konsekwencji zaniechał rozpoznania istoty sprawy. Nie poczynił bowiem ustaleń faktycznych, które były niezbędne, i nie poddał ich ocenie z punktu widzenia właściwych przepisów prawa materialnego oraz zarzutów i argumentów zainteresowanych.

Sąd Rejonowy zignorował, iż zainteresowani nie przedstawili zgodnego wniosku w zakresie przyznania im nieruchomości położonych w K., gm. G., oznaczonych numerami geodezyjnymi (...). O ich przyznanie na współwłasność wnosili bowiem zarówno apelujący w niniejszej sprawie, jak i domagali się ich także A. S. (3), A. S. (2), E. B. i K. N., a także o ich przyznanie na własność wniosła uczestniczka postępowania H. Z. (protokoły rozprawy z dnia 26 marca 2019 r. i z dnia 11 czerwca 2019 r. – k. 442v., k. 446v.). Uwzględnienie żądań zainteresowanych w zakresie ww. nieruchomości nr geod. (...) było warunkiem ich zgody na przyznanie innym z zainteresowanych wskazanych nieruchomości oraz na zaniechanie rozliczenia w zakresie nakładów i długów spadkowych. Skoro zaś wobec sprzeczności stanowisk zainteresowanych nie było podstaw do podziału w naturze zgodnie z wnioskiem, Sąd Rejonowy winien był dokonać działu przydzielając wnioskodawczyni i uczestnikom postępowania określone składniki spadku odpowiadające wartością udziałom uczestników postępowania w majątku wspólnym, zaś różnice wartości wyrównać dopłatami. Sąd Okręgowy nie mógł skorygować w ten sposób zaskarżonego orzeczenia, gdyż brak podstawowych ustaleń faktycznych w niniejszej sprawie, a ich poczynienie dopiero w postępowaniu apelacyjnym oznaczałoby naruszenie zagwarantowanego w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP prawa zainteresowanych do co najmniej dwuinstancyjnego postępowania sądowego.

Dokonując działu spadku po pięciorgu spadkodawcach, tj. po F. S., B. S., K. S., T. S. i R. S., Sąd Rejonowy ograniczył się do stwierdzenia, że „udziały stron wynikają z dziedziczenia po wskazanych osobach oraz wspólności majątkowej”. Nie określił kręgu spadkobierców po każdej z wyżej wymienionych osób, ani przysługujących spadkobiercom udziałów, nie ustalił też, który sąd i jakim postanowieniem stwierdził nabycie spadku po poszczególnych spadkodawcach.

W konsekwencji Sąd Rejonowy nie ustalił także wysokości udziałów poszczególnych zainteresowanych w opisanych we wniosku składnikach majątkowych, a zauważyć należy, że udziały te w niniejszej sprawie kształtują się różnie w zależności od tego, czy opisane we wniosku nieruchomości stanowiły przedmiot majątku wspólnego spadkodawcy R. S. i jego pierwszej żony K. O., czy przedmiot majątku wspólnego ww. spadkodawcy i jego drugiej żony G. S. bądź przedmiot spadku po F. S., B. S., K. S., T. S. i R. S.. W dalszej kolejności Sąd Rejonowy zaniechał ustalenia wartości przysługujących każdemu z zainteresowanych udziałów w przedmiocie działu w ogólności i w określonych składnikach majątkowych.

Wbrew obowiązкови wynikającemu z art. 684 k.p.c. Sąd Rejonowy nie ustalił też należycie składu spadku po poszczególnych spadkodawcach i składu majątku wspólnego spadkodawcy R. S. z uczestniczką postępowania K. O. i z uczestniczką postępowania G. S.. Ze zgłoszonych we wniosku w niniejszej sprawie do podziału nieruchomości jedynie część tych nieruchomości ma urządzone księgi wieczyste. W odniesieniu do nieruchomości zabudowanej oznaczonej numerem geodezyjnym (...) położonej w K., gm. G. o powierzchni 0,4600 ha oraz w odniesieniu do nieruchomości niezabudowanych położonych w K., gm. G. nr geodezyjny (...) o powierzchni 0,2300 ha i nr geodezyjny (...) o powierzchni 6,5500 ha, nr geodezyjny 10 o powierzchni 1,4500 ha, nr geodezyjny (...) o powierzchni 3,0700 ha, nr geodezyjny (...) o powierzchni 3,2800 ha, nr geodezyjny (...) o powierzchni 0,3200 ha oraz nr geodezyjny (...) o powierzchni 1,4700 ha niezbędne więc było ustalenie, komu ze spadkodawców i na jakiej podstawie przysługiwał do nich tytuł własności. Sąd Rejonowy tego zaniechał.

Podobnie z naruszeniem art. 684 k.p.c. Sąd Rejonowy nie ustalił wartości spadku i majątku wspólnego. Wprawdzie ogólnikowo wskazał, że wartość poszczególnych nieruchomości określił na podstawie opinii biegłego sądowego z zakresu szacowania nieruchomości P. M., lecz opinii tej nawet w zakresie samych wniosków w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia nie przytoczył. Sąd pierwszej instancji nie poczynił też żadnych ustaleń faktycznych w zakresie, o którym mowa w art. 682 k.p.c., a więc sytuacji osobistej i majątkowej współspadkobierców i nie wyjaśnił, w jaki sposób korzystali oni ze spadku dotychczas, ani nie wskazał okoliczności, które zaważyły na rozstrzygnięciu, co każdy ze współspadkobierców ma otrzymać ze spadku. Przypomnieć trzeba, że jeżeli przedmiotem działu jest gospodarstwo rolne, zainteresowaniem Sądu winny być objęte okoliczności przewidziane w art. 214 k.c. Sąd pierwszej

instancji w ogóle nie ustalił stanu faktycznego, w oparciu o który rozpoznał żądania zainteresowanych i nie wyjaśnił przyjętego sposobu rozstrzygnięcia sprzecznych przecież wniosków chociażby w zakresie przyznania zainteresowanym nieruchomości położonych w K., gm. G., oznaczonych numerami geodezyjnymi (...).

Stwierdzenie nierozpoznania istoty sprawy koreluje z podniesionym w apelacji zarzutem naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. Zgodnie z tym przepisem, znajdującym odpowiednie zastosowanie w postępowaniu nieprocesowym na zasadzie art. 13 § 2 k.p.c., uzasadnienie wyroku powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a mianowicie: ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Jak zauważył Sąd Najwyższy, sąd jest zobowiązany do wyjaśnienia motywów podjętego rozstrzygnięcia w sposób umożliwiający przeprowadzenie kontroli instancyjnej zaskarżonego orzeczenia. Jeśli uzasadnienie nie zawiera wskazania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia poprzez ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej lub wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa, wówczas orzeczenie podlega uchyleniu, zaś sprawa zostaje przekazana do ponownego rozpoznania (por. wyrok z dnia 26 lipca 2007 r., V CSK 115/07).

Odesłanie przez Sąd Rejonowy w zakresie ustaleń faktycznych sprawy do treści opinii biegłego i poprzestanie na wymienieniu pozostałych dowodów, nie spełnia wymogu dokonania ustaleń faktycznych sądu i zawartego w art. 328 § 2 k.p.c. polecenia wskazania podstawy faktycznej rozstrzygnięcia. Brak tych ustaleń uniemożliwia ocenę prawidłowości zastosowania prawa materialnego, w tym zawartych w apelacji zarzutów naruszenia art. 214 k.c. w zw. z art. 1035 k.p.c. Skoro bowiem Sąd Rejonowy nie ustalił, jakie udziały w spadku przysługują zainteresowanym, ani jaka jest wartość tych udziałów w odniesieniu do każdego z zainteresowanych, Sąd Okręgowy nie mógł zweryfikować prawidłowości przyznania uczestnikom postępowania A. S. (3), A. S. (2), E. B. i K. N. składników majątkowych o wartości 199.000,- zł, a zatem o 74.000,- zł wyższej niż wnioskodawczyni U. S. oraz G. S. i A. S. (1), którzy otrzymali nieruchomości o wartości 125.000,- zł, ani zasadności przyznania uczestnicze postępowania H. Z. - nieruchomości o wartości 142.000,- zł. Podkreślenia wymaga, iż powyższe badać należało z uwzględnieniem rozstrzygnięć dotyczących wszystkich nieruchomości będących przedmiotem postępowania.

Mając powyższe na względzie, Sąd Okręgowy przyjął, iż uchybienia Sądu Rejonowego, o których mowa powyżej, spowodowały niemożliwość poddania zaskarżonego orzeczenia rzetelnej kontroli instancyjnej, co skutkowało uwzględnieniem żądania apelujących dotyczącego uchylenia zaskarżonego orzeczenia i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Rejonowy powinien przy tym dokonać ustaleń faktycznych, o których mowa powyżej i ocenić je mając na uwadze wszystkie przewidziane w kodeksie cywilnym sposoby zniesienia współwłasności (fizyczny podział rzeczy, przyznanie całej rzeczy jednemu ze współwłaścicieli z obowiązkiem spłaty pozostałych, sprzedaż rzeczy i podział sumy uzyskanej ze sprzedaży). Wprawdzie sposób zniesienia współwłasności zależy przede wszystkim od zgodnej woli wszystkich współwłaścicieli, lecz przy braku ich jednogłośności Sąd Rejonowy winien wybrać sposób podziału najbardziej odpowiedni z punktu widzenia zasad określonych w art. 211 k.c. i w art. 212 § 2 k.c., wybór swój należyte uzasadnić, a także dokonać całościowego rozliczenia zainteresowanych zasądzając w miarę potrzeby stosowne dopłaty lub spłaty.

Z tych przyczyn orzeczono jak w sentencji na mocy art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., pozostawiając Sądowi pierwszej instancji rozstrzygnięcie o kosztach postępowania odwoławczego na podstawie art. 108 § 2 k.p.c.

SSO Małgorzata Szostak - Szydłowska SSO Aneta Ineza Sztukowska SSO Elżbieta Iwona Cembrowicz